

Ks. Jerzy Chmiel

PROGRAM BADAŃ RECEPCJI VATICANUM II W POLSCE PAKIET PROPOZYCJI

Dwudziesta rocznica zakończenia obrad II Soboru Watykańskiego i zwołany w związku z tym w 1985 r. nadzwyczajny Synod Biskupów w Rzymie są okazją do dokonania pewnych podsumowań w dziedzinie recepcji uchwał soborowych w Polsce.¹ Nie jest to wcale — jak by się mogło wydawać — rzeczą łatwą. Najpierw brak jest jeszcze odpowiedniej perspektywy, która jest potrzebna — przynajmniej z punktu widzenia metodologii historycznej — do dokonania pewnych syntez. Następnie w rodzimym piśmiennictwie teologicznym cierpimy chronicznie na brak odpowiednich bibliografii. W naszym wypadku bibliografia — choćby zarysowa — publikacji związanych z Vaticanum II w Polsce byłaby nieodzowna. Historycy Soboru z późniejszych pokoleń będą mieli niewątpliwie szerszą i dogodniejszą perspektywę dla dokonania ocen recepcji. Naszym zadaniem jest natomiast zestawienie opisów recepcji.

Należy mieć na uwadze, że recepcja soborowych postanowień u nas mogła być uzależniona od stanu przygotowania danego środowiska. Przypominają się tu logia Jezusa zapisane zresztą u wszystkich Synoptyków: „nikt młodego wina nie wlewa do starych bukłaków” (Mk 2, 22; por. Mt 9, 17; Łk 5, 38). Znany dwumiesięcznik teologiczny „Nouvelle Revue Théologique” rozpoczął w roczniku 1985 serię artykułów pod znamennym tytułem: „Sobór Watykański II i Kościół roku 2000”. Niewątpliwie Vaticanum II rzutuje w przyszłość. Dobrze poinformowany periodyk jezuicki „La Civiltà Cattolica” zwraca w jednym z artykułów redakcyjnych uwagę na fakt, że Sobór pozostaje jeszcze mało znany przez duchownych i świeckich. Może to być dla nas wskazówką co do recepcji owoców soborowych poza Polską.

Badania recepcji uchwał Soboru Watykańskiego II w naszym kraju należałoby przeprowadzić na pięciu płaszczyznach.

1. Nauczanie biskupów i ustawodawstwo kościelne. Wchodzą tutaj w grę:

1.1. listy pasterskie całego Episkopatu i poszczególnych biskupów, kazania i przemówienia biskupów; komunikaty z konferencji Episkopatu;

1.2. zarządzenia administracyjne odnoszące się do wprowadzenia w życie uchwał soborowych;

1.3. odnowa konstytucji instytutów życia konsekrowanego;

1.4. Można do tego również zaliczyć działalność Komisji Liturgicznej Episkopatu w okresie posoborowym.

¹ Jest to tekst wystąpienia podczas sesji naukowej „Sobór Watykański II z perspektywy dwudziestolecia” na Wydziale Teologicznym w Krakowie w dniu 28 XI 1985 r.

2. Drugą płaszczyzną jest recepcja teologiczna w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc w rozumieniu ścisłym dyscyplin teologicznych, jak również publicystyki teologicznej, ponieważ komentarze do uchwał soborowych były przeznaczone do szerokiego użytku wiernych, a nie tylko specjalistów.

2.1. Jedną z pierwszych kwerend jest zbadanie stanu informacji i interpretacji Vaticanum II. Niestety stan ten jest u nas niezadowalający.² Stosunkowo szybko doczekaliśmy się przetłumaczenia dokumentów soborowych, opracowań natomiast i komentarzy mamy zawstydzająco mało. Należy żałować, że nie była kontynuowana krakowska seria „Idee przewodnich Vaticanum II”. Inne komentarze są dosyć sporadyczne.

2.2. Wskaźnikiem recepcji teologicznej będą monografie, rozprawy, artykuły i komunikaty naukowe. Należy jednak pamiętać o potrzebie odróżnienia w opracowaniach tego typu stanu zagadnienia posoborowego od wykazania właściwego wpływu doktryny soborowej na samo zagadnienie.

Przykładem może być terminologia teologiczna po Soborze. W Konstytucji o Objawieniu Bożym Dei Verbum, num. 11, gdzie opisuje się (ale nie wyjaśnia bez reszty) fakt natchnienia biblijnego i prawdy Pisma Świętego, nie zostało użyte pojęcie autora pierwszorzędnego (auctor principalis), jakim jest Bóg (co jeszcze zachodziło w tzw. textus prior z 1963 r.), wskutek czego stało się możliwe wprowadzenie pojęcia prawdziwości zamiast — jak dotąd — bezbłądności Biblii. Podobnie nie użyto terminu „instrumentum”, tak charakterystycznego przecież dla klasycznej wykładni teologicznej inspiracji, ograniczając się tylko do opisu zjawiska przyczyny narzędziej w podmiocie autora-człowieka.

2.3. Przebadanie artykułów czasopism teologicznych. Czasopisma były pierwszymi nosicielami idei soborowych, dlatego przedstawiają dużą wartość badawczą.

3. Następną płaszczyzną analizy recepcji soborowej jest duszpasterstwo. Trzeba tutaj wziąć pod uwagę takie działy, jak:

3.1. głoszenie słowa Bożego: kazania, homilie, rekolekcje, konferencje, przemówienia okolicznościowe;

3.2. życie liturgiczne zarówno wspólnotowe, jak i indywidualne;

3.2.1. liturgia mszalna i sakramentalna,

3.2.2. obrzędy liturgiczne (jak pogrzeb) i nabożeństwa (tzw. dawniej paraliturgia),

3.2.3. „socio liturgia”: zachowanie się wiernych w kościele, frekwencja, stopień uczestnictwa,

² Por. S. C. Napiórkowski, R. Szmydki, K. Klauza, *W sprawie badań nad recepcją w Polsce Soboru Watykańskiego II* (proponując kierunków i tematów prac dyplomowych), Biuletyn informacyjny „Teologia w Polsce” n. 3(1984), maszynopis.

3.2.4. wpływ uchwał soborowych na muzykę i sztukę kościelną (lub szerzej: religijną): pieśni, piosenki, architektura sakralna, wystrój wnętrza kościołów, kaplic, sal katechetycznych, mieszkań duchowych i świeckich;

3.3. katechizacja: stosunek katechetów, zaangażowanie domu;

3.4. kontakt wiernych z duszpasterzem: wizyty duszpasterskie („kolejdy”), kancelaria parafialna, kontakty z przedstawicielami innych wyznań chrześcijańskich;

3.5. duszpasterstwo specjalistyczne: chorych i niepełnosprawnych, akademickie, młodzieżowe, służby liturgicznej, oazowe, grupowe, audiowizualne;

3.6. na szczególną uwagę zasługują nowe formy duszpasterstwa posoborowego: małych grup, neokatechumenat, wspólnot o denominacjach specjalnych (Światło i Życie, Wspólnota i Wyzwolenie) itd

4. Nie ulega kwestii, że wpływ Soboru daje się odczuć w dziedzinie kultury chrześcijańskiej.

4.1. Sprawa języka: żargon teologiczny księżowski i słownictwo religijne wiernych, problem łaciny w liturgii i poza liturgia.

4.2. Wpływ nauki Soboru na kulturę języka polskiego.

4.3. Powstawanie nowych dzieł kultury: literatura, muzyka, sztuka. Czy można stwierdzić zależność pomiędzy myślą soborową a nowymi dziełami kultury?

5. Ostatnią wreszcie płaszczyzną proponowanych badań recepcji soborowej w Polsce może być płaszczyzna stosunków społecznych. O ile poprzednie płaszczyzny odnosiły się raczej do Kościoła na wewnątrz — *ad intra*, to obecna ma na względzie relację *ad extra* — na zewnątrz Kościoła.

5.1. Wpływ nauki Soboru na kształtowanie się „teologii” narodu.

5.3. Sobór Watykański II a antysemityzm w kręgach katolickich.

5.4. Odnowa soborowa a ekumenizm w Polsce.

5.5. Na zasadzie sprzężenia zwrotnego należałoby przebadać reakcję środowisk niewierzących — oficjalnych i pozaoficjalnych — na recepcję uchwał soborowych.

5.5.1. w formie sytuacji prawnej.

5.5.2. w formie polemik publicystycznych czy publikacji.

5.6. Ważną rzeczą będzie korzystanie nie tylko z konwencjonalnych źródeł pisanych czy w inny sposób utrwalonych, lecz także — póki jeszcze jest czas i żyją ludzie — sięgnięcie do ankiet, wywiadów i wspomnień. Np. ankiet „Sobór Watykański II w moim życiu” lub wystawa fotograficzna uczestników i świadków Soboru.³

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

³ Należałoby zachęcić redakcje czasopism katolickich do ogłoszenia odpowiednio sprofilowanych ankiet na temat roli Vaticanum II w życiu katolików polskich w poszczególnych regionach kraju.